

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

У статті подано огляд підходів до тлумачення поняття «ключове слово» задля сприйняття змісту тексту й основи для визначення теми мовлення. Окреслено основні аспекти визначення поняття «ключове слово», процес його виокремлення та типи.

Ключові слова: ключові слова, дискурс, частотність, тематика, комунікативна інтенція, індексація, семантичне навантаження.

Бондарчук Н. І. Ключевые слова: основные аспекты определения (на материале английского языка). – Статья.

В статье дан обзор подходов к изучению ключевых слов для восприятия содержания текста и основы для определения темы высказывания. Описаны основные аспекты определения ключевых слов, процесс их выделения и типы.

Ключевые слова: ключевые слова, дискурс, частотность, тематика, коммуникативная интенция, индексация, семантическая нагрузка.

Bondarchuk N. I. Key words: basic aspects of their definition (in the English language). – Article.

The author provides an overview of different approaches to the interpretation of the concept of "key word" for the perception of the texts content. It is also regarded as the basis for determining the topic of speech. The main aspects of the definition of "keyword", the process of its identification and types are outlined.

Key words: key words, discourse, frequency, aboutness, communicative intention, indexation, semantic load.

Постановка наукової проблеми та її значення. Лексичні одиниці користуються рівним статусом у лексиконі мови, але їхнє значення змінюється відповідно до контексту. Кожна окрема словоформа сприяє побудові змісту тексту, і тільки деякі слова є ключовими, тобто словами, які відіграють головну роль у визначенні важливих елементів тексту. Аналогічно будь-яка мова складається з усіх лексичних елементів, які стають її частиною, але тільки деякі лексичні елементи характеризують її культурну специфіку.

Що стосується самого поняття «ключове слово», то нині в мовознавчих студіях немає чіткого визначення. Процес виокремлення таких слів має назву індексування задля усунення інформаційного шуму з урахуванням комунікативної значущості та функційного навантаження слів [1, с. 145].

Варто зазначити, що ключові слова називають персонажів, основний предмет, про який ідеться, і характеризують його, тобто такі слова в конденсованій формі виражають основну інформацію про зміст тексту [1, с. 148].

Метою й завданням статті є дослідження основних аспектів визначення ключових слів.

Ключові слова – це слова, які мають особливий статус, виражають важливе соціальне значення, що містить оцінку, відіграють особливу роль у тексті. Із лінгвістичного погляду вони сприяють довготривалому пошуку одиниць значення [12, с. 78]. Із соціологічного погляду вони є частиною словника культури й суспільства [14, с. 18]. Під час вивчення ключових слів семантичний і соціальний аналіз є нероздільними.

Виклад основного матеріалу. Лексичний аналіз уже досить тривалий час зосереджений на способах, за якими мова (і лексика зо-

крема) відображає культуру. Перші дослідники (Дж. Ферт, Р. Вільямс), які зверталися до ключових слів, інтуїтивно зосереджувалися на словах, у яких, на їхню думку, утілені важливі поняття, що відображають соціальні чи культурні проблеми [5, с. 12].

Ще в тридцятих роках ХХ століття Дж. Ферт запропонував досліджувати соціологічно важливі слова, які можна назвати фокусними ("focal") або стрижневими ("pivotal") словами, і виступав за аналіз розподілу слів, значення яких характеризує суспільство в конкретних контекстах із конкретними асоціаціями та цінностями [5, с. 40–41].

Культуролог Р. Вільямс зробив спробу здійснити аналіз сучасної культури за допомогою вивчення низки ключових слів. Значення таких слів, як *відчуження, капіталізм, сім'я, фантастика, гегемонія, література, засоби масової інформації, традиції* і т. д., були взяті для представлення найбільш відмінних рис сучасної західної культури, об'єднавши синхронні та діахронні ракурси для оцінки значення. Словом, Р. Вільямс визначив тісніший зв'язок між ключовими словами й дискурсивним суспільством [14, 176]. Утім, проводячи цей аналіз, він зосереджувався на історичних і соціальних макроконтекстуальних чинниках, не звертаючи особливої уваги на текст і жанр, залишивши методологічні засоби аналізу значення повністю поза увагою.

Дж. Хьюз, щоб уникнути двозначності, розглядав ключові слова в межах речення. Намагаючись установити значення різних частин мови й окремих лексичних одиниць, він досліджував типові позиції прийменників, займенників та інших частин мови в реченні [6, с. 34–35]. Утім, цей підхід виявився неоднозначним, коли речення складалося з двох і більше частин.

Цілком іншим є підхід М. Хоея, який, узявши за основу категорію тексту, показав, що лексичні зв'язки, які утворюють зв'язки в реченні, можна розглядати як індикатори структурування тексту чи потенційного скорочення, а лексичні моделі можуть виявляти текстуальні моделі (на противагу граматичним) [7, с. 15]. Т. Бербер-Сардінга, досліджуючи ключові слова, зауважив, що лексико-текстуальний зв'язок є навіть між групами текстів на одну тему різних авторів [3, с. 5].

Ключові слова не обов'язково є основними в плані культури, однак вони можуть сприяти розумінню головної думки тексту, складаючи ланцюжки повторів у ньому. Беручи за основу концепцію корпусної лінгвістики, М. Скотт диференціює ключові слова за допомогою статистичного процесу [10, с. 5]. Слово можна назвати ключовим, якщо воно трапляється в тексті принаймні стільки разів, мінімальну частоту яких визначив сам користувач. Ключові слова – це слова, частота використання яких у тексті є незвичайно високою порівняно з якоюсь нормою. Визначення елементів, що повторюються зі статистично значущою частотою, саме по собі не є аналізом або інтерпретацією тексту чи корпусу, проте вказує на елементи, які потребують дослідження й пояснення. Наприклад, це основні елементи в описі спеціалізованого дискурсу чи розміщенні тексту в конкретній галузі. Отже, це визначення ключових слів не бере до уваги поняття, які суб'єктивно розглядаються як важливі для культури, а дає можливість будь-якому слову потенційно набувати ключового значення, якщо воно досить часто трапляється в тексті.

Набуття ключового значення через частотність можна також виділити в словоформах, лемах і послідовностях (ланцюжках) слів. Таке визначення легко застосовується до більш складних одиниць, ніж слова, указуючи на сучасні тенденції в описивній і теоретичній лінгвістиці, зокрема фразеології. По суті, ключові слова не обов'язково є окремими словами, вони можуть бути кластерами чи навіть фразами [12, с. 101].

М. Скотт виділяє три типи ключових слів: власні назви; слова, які самі люди визнають ключовими і які є показниками тематики (“*aboutness*”) того чи іншого тексту; високочастотні слова, які більше вказують на стиль, ніж на тематику [10, с. 6].

Говорячи про тематику й стиль тексту, а також роль ключових слів у їх визначенні, приділяється увага тому, на які смислові структури вказують ключові слова і яким чином точка зору автора впливає на них у процесі створення тексту [4, с. 4]. М. Скотт співвідносить тематику (“*aboutness*”) із мисленневою метафункцією М. Халлідея [9, с. 155]. Отже, слова набува-

ють значення не від зв'язку слова й значення, а від внутрішньої взаємодії з іншими словами. П. Бейкер, використовуючи класифікацію М. Скотта, описує лексичні ключові слова (іменники, прикметники, повнозначні дієслова) як тематичні, тобто слова, які можна використовувати для визначення теми тексту [2, с. 127]. Доти, доки текст містить велику кількість іменників і повнозначних дієслів, ключові слова, особливо якщо їх можна об'єднати в лексичні поля, є основою для визначення теми мовлення. Але ключові слова виступають не лише елементами концептуальної, а й граматичної структур тексту. Окрім інформаційного спрямування, вони є індикаторами комунікативної інтенції та мікро- чи макро-структури тексту. Текст зберігається в пам'яті в наборі ключових слів, які потім виявляються під час його відтворення.

Деякі дослідники використовували ключові слова, щоб отримати описові характеристики конкретних жанрів (К. Трібл, І. Паркер, Е. Берман). Наприклад, К. Трібл вивів список ключових слів, порівнявши корпус роману із загальним корпусом, і виявив у романі характерні особливості розмовної мови (використання першої та другої особи займенників і власних назв, меншу кількість складених іменникових словосполучень) [12, с. 76]. Ключові слова також використовуються під час визначення дискурсу в мові. І. Паркер та Е. Берман висловили думку, що дискурси з'являлися завдяки читанню текстів [8, с. 156]. Інші дослідники (С. Джонсон, Дж. Калпепер і С. Сар) аналізували ключові слова у вибірці британських газетних статей за п'ятирічний період. Усі статті якоюсь мірою містили посилання на поняття «політкоректність». Учені виявили, що найсильніші ключові слова змінювалися з плином часу, оскільки увага до політкоректності в 1994 році змістилася до расизму в 1999 році [8, с. 31].

Звідси випливає, що дослідження ключових слів дають змогу виявляти повторювані чи рідкісні елементи в текстах, які допомагають досліднику позбутись упередженості й відкривають шлях для більш складного аналізу мовних явищ. Тим не менше, важливо розуміти, що перелік ключових слів подає лише мовні моделі, які необхідно інтерпретувати, щоб відповісти на конкретні запитання дослідження.

Отже, ключові слова не стільки визначають дискурс, скільки вказують на поняття в тексті (стосовно інших текстів), які можуть допомогти виділити типи дискурсу (вбудовані) або ідеологію. Для цього потрібно дослідити, яким чином і в яких граматичних категоріях ключові слова з'являються в контексті, беручи до уваги їхню частотність.

Література

1. Карпіловська Є. Вступ до комп'ютерної лінгвістики / Є. Карпіловська. – Донецьк : Юго-Восток, 2003. – 188 с.
2. Baker P. The question is, how cruel is it? Keywords, fox hunting and the house of commons. In D. Archer (Ed.), What's in a word-list? Investigating word frequency and keyword extraction / P. Baker. – Farnham : Ashgate, 2009. – P. 125–136.
3. Berber Sardinha T. Using key words in text analysis: Practical aspects / T. Berber Sardinha // DIRECT Papers 42, LAEL, Catholic University of Sao Paulo, 1999. – 9 p.
4. Bondi M. Keynes in Texts / M. Bondi, M. Scott. – Amsterdam : John Benjamins, 2010. – 251 p.
5. Firth J. Papers in Linguistics 1934–1951 / J. Firth. – London : Oxford University Press, 1957. – 233 p.
6. Hughes J. Automatically Acquiring a Classification of Words. PhD dissertation / J. Hughes. – University of Leeds, 1994.
7. Hoey M. The discourse colony; a preliminary study of a neglected discourse type / M. Hoey // In Talking about Text. Discourse Analysis Monograph 13, English Language Research, University of Birmingham, 1986. – P. 1–26.
8. Johnson S. From “politically correct councillors” to “Blairite nonsense”: discourses of political correctness in three British newspapers / S. Johnson, J. Culpeper, S. Suhr // Discourse and Society 14(1), 2003. – P. 28–47.
9. Parker I. Against discursive imperialism, empiricism and constructionism: thirty two problems with discourse analysis. In Discourse Analytical Research, edited by E. Burman & I. Parker, London : Routledge, 1993. – P. 155–172.
10. Scott M. WordSmith Tools Help Manual. Version 3.0. M. Scott and Oxford University Press, 1999. – 123 p.
11. Scott M. Focusing on the Text and Its Key Words / M. Scott // In L. Burnard & T. McEnery (eds), Rethinking Language Pedagogy from a Corpus Perspective vol 2. Frankfurt : Peter Lang, 2000. P. 103–122.
12. Sinclair J. McH. The search for units of meaning / J. Sinclair // Textus 9(1), 1996. – P.75–106.
13. Tribble C. Genres, keywords, teaching: towards a pedagogic account of the language of project proposals / C. Tribble // In Rethinking Language Pedagogy from a Corpus Perspective, edited by L. Burnard & T. McEnery, Frankfurt : Peter Lang, 2002. – P. 75–90.
14. Williams R. Keywords / R. Williams. – London : Fontana, 1983. – 337 p.
15. Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language. – N.Y. : Gramercy Books, 1996. – 1693 p.